

Typ A - dla małych dziuplaków

Podstawowe parametry:

Wewnętrzny wymiar dna: 11 x 11 cm

Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 21 cm

Średnica otworu wlotowego: 33 mm

Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

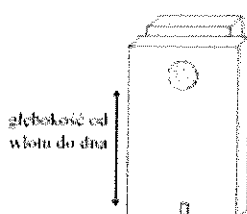
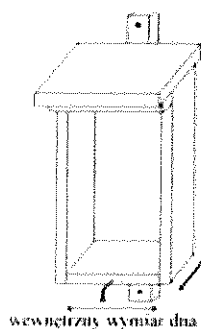
Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę:

bogatka, modraszka, sosnówka, czubatka, sikora uboga, mucholówka żałobna, mucholówka białoszyja, mazurek, wróbel, pleszka, kowalik, krętogłów.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka (pokazano na rysunku).

Budka lęgowa typu A.

Fot. Mariusz Grzeniewski. Rys. Monika Stefaniak

Typ A₁ - dla najmniejszych dziuplaków

Podstawowe parametry:

Wewnętrzny wymiar dna: 11 x 11 cm

Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 21 cm

Średnica otworu wlotowego: 28 mm

Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

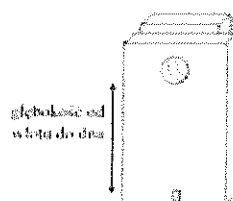
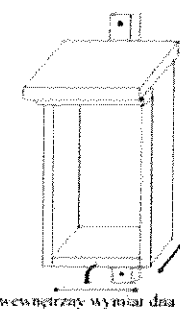
Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę:

modraszka, sosnówka, czubatka, rzadko mucholówka żałobna lub mazurek.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka (pokazano na rysunku).

Budka lęgowa typu A₁.

Fot. Jerzy Gumowski. Rys. Monika Stefaniak

Typ B - dla szpaka

Podstawowe parametry:

Wewnętrzny wymiar dna: 14 x 14 cm

Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 26 cm

Średnica otworu wlotowego: 47 mm

Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

a przy zastosowaniu zabezpieczenia przeciw kunie (dodatkowa deseczka): 6 cm

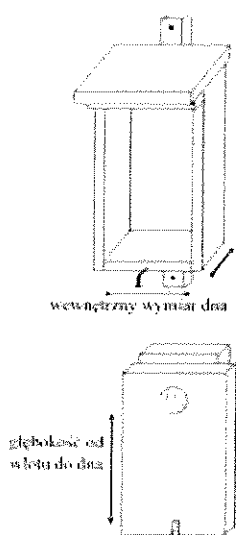
Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę:

szpak, bogatka, pleszka, kowalik, krętogłów, mazurek, wróbel, jerzyk oraz wiewiórka, jednak może ona zająć budkę po rozgryzieniu (powiększeniu) otworu wlotowego.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka (pokazano na rysunku).

Budka lęgowa typu B.

Fot. Jerzy Gumowski. Rys. Monika Stefaniak

Typ D - dla ptaków większych

Podstawowe parametry:

Wewnętrzny wymiar dna: 17 x 17 cm

Głębokość od wlotu do dna od wewnątrz: 27 cm

Średnica otworu wlotowego: 85 mm

Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski): 4 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę:

kawka, szpak, wiewiórka, pleszka, siniak, kraska, kowalik, dudek.

Skrzynka lęgowa powinna być tak skonstruowana by można było ją otworzyć i wyczyścić. Najlepszym rozwiązaniem jest wyjmowana przednia ścianka (pokazano na rysunku).

Budka lęgowa typu D.

Fot. Jerzy Gumowski. Rys. Monika Stefaniak

Zasady budowy skrzynek lęgowych dla ptaków

Materiał stosowany do budowy skrzynek

Do budowy najczęściej wykonywanych skrzynek (typ A, A1, B, D) stosować można deski sosnowe, świerkowe, olszowe, topolowe, brzozowe i inne o grubości 2 cm. Oczywiście idealnym rozwiązaniem byłoby stosowanie najbardziej trwałego drewna dębowego. Wskazane jest, aby przynajmniej listwy mocujące oraz daszki (wystające min. 2 cm po bokach i z przodu skrzynki) wykonane były z takiego drewna, co przedłużyłoby wydatnie trwałość skrzynek. Elementy te najszybciej butwieją na skutek oddziaływania warunków atmosferycznych. Deski mogą być zarówno heblowane co zwiększa żywotność materiału, jak i nie heblowane - w takim wypadku należy zwrócić szczególną uwagę na szczelność połączeń pomiędzy poszczególnymi elementami budki.

Nie bez znaczenia jest również jakość desek. Jeśli są one mokre, to ich użycie powoduje później deformację skrzynki - tworzą się pęknięcia i szczeliny, a jednocześnie powstają także trudności w otwieraniu skrzynki w celu jej wyczyszczenia. Wilgotność użytego materiału powinna odpowiadać wilgotności materiału "powietrznie suchego" czyli ok 12-15%, co odpowiada wilgotności materiału sezonowanego (suszonego) na powietrzu. W przypadku użycia materiału suszonego w suszarniach należy się liczyć z wpływem warunków atmosferycznych.

Nie należy stosować do budowy skrzynek wieszanych na zewnątrz wszelkiego rodzaju płyt wiórowych i sklejek niedpornych na działanie wody. Sklejkę wodoodporną można stosować do budek wieszanych na budynkach - tam, gdzie wskazana jest duża wytrzymałość materiału ze względu na bezpieczeństwo przechodniów, wiąże się to jednak z wyższymi kosztami.

Zabezpieczenie przed dzięciołami

Większość skrzynek rozwieszanych w lasach i parkach narażona jest na rozkuwanie ich przez dzięcioły. Najczęściej sprawcą tego procederu jest dzięcioł duży, najliczniejszy z tej grupy. Z tego względu do małych budek (typ A i A1) warto zastosować blaszkę zabezpieczającą otwór wlotowy. Rozkucie budki przez dzięcioła umożliwia mu grabież lęgu małych ptaków.

Często przez powiększony otwór budki z łatwością wchodzi później szpaki i przystępują w niej do lęgu. Uniemożliwiają tym samym zasiedlenie jej przez małe gatunki, dla których została ona przeznaczona. Jeśli budka zbita jest ze zbyt cienkich desek, to dzięcioł jest w stanie wykuć otwór także z boku i dostać się do środka.

Założone zabezpieczenie (dodatkowa deseczka z blaszką) na wcześniej powieszoną budkę rozkutą przez dzięcioły. Fot. Adam Tarłowski

Zabezpieczenia przed ssakami drapieżnymi

Kuny, leśna i domowa, są najgroźniejszymi drapieżnikami niszczącymi ptasie lęgi. Mogą także rabować gniazda w dziuplach naturalnych oraz w skrzynkach lęgowych, jeśli tylko będą miały takie możliwości. Niebezpieczna dla ptasich lęgów jest także wiewiórka. W ludzkich obejściach lęgi mogą być także niszczone przez szczury. Dlatego też ważne jest, aby stosować wszelkiego rodzaju możliwe zabezpieczenia, zwłaszcza, gdy budka przeznaczona jest dla rzadkiego gatunku.

Prostymi zabezpieczeniami przed płądrowaniem budek przez te drapieżniki są: jak najwęższy otwór wejściowy do skrzynki oraz pogrubienie przedniej ścianki budki umożliwiającej penetrację jej wnętrza za pomocą przednich łap drapieżnika.

Malowanie skrzynek

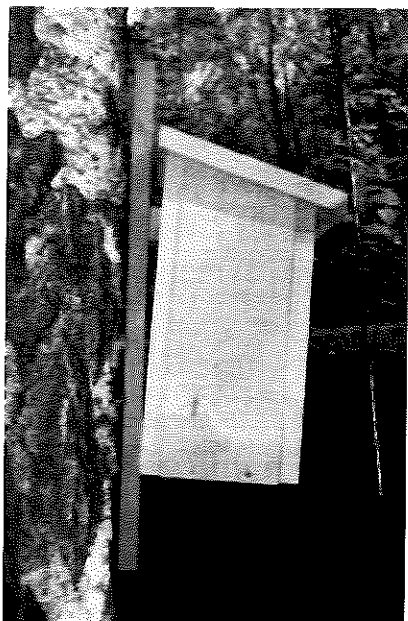
Ilość środków chemicznych wykorzystywanych do konserwacji drewna użytego do budowy skrzynek powinna być ograniczona. Dla ptaków najbardziej przyjazne są skrzynki niemalowane. Obecnie z dostępnych na naszym rynku środków, najlepiej używać drewnochronu Bariera, który sprzedawany jest w kilku kolorach. Środek ten przedłuża trwałość drewna. Używanie farb silnie toksycznych, np. olejnych, jest niepożądane, a kategorycznie zabronione jest malowanie skrzynek od wewnątrz. Zalecane jest jednak malowanie drewnochronem daszków skrzynek, które najbardziej narażone są na działanie warunków atmosferycznych. W przypadku większych skrzynek warto pokryć dach papą.

Mocowanie skrzynek

Mocowanie skrzynek za pomocą gwoździ często wywołuje kontrowersje spowodowane troską o dobro drzewa. Panujące powszechnie przekonanie, że wbite gwoździe mogą spowodować chorobę drzewa jest mocno przesadzone. Gwoździe mogą jedynie być kłopotliwe po upływie lat, gdy skrzynka ulegnie zniszczeniu, a drzewo przeznaczone zostanie do wycięcia. Używanie gwoździ jest najprostszym sposobem mocowania skrzynek na drzewie. Nie należy w żadnym wypadku do takiego celu używać wkrętów czy śrub. Drzewo przystając na grubość wypycha budkę i w przypadku przykręcenia dochodzi do pęknięcia śrub czy wkrętów, co powoduje upadek budki z drzewa. Właściwe przybicie budki gwoździami zabezpiecza przed taką sytuacją. Listwa mocująca powinna wystawać zarówno od góry, jak i od dołu skrzynki, a nie jak to często się zdarza, tylko z jednej strony – od góry, lub od dołu. Zalecane jest przybijanie skrzynki 4 gwoździami; 2 na górze i 2 na dole, z czego tylko 2 wbijmy do końca. Na dwóch pozostawiamy zapas na przyrost drzewa.

Zarówno od góry, jak i od dołu dobrze jest stosować po dwa gwoździe. Fot. Mirosław Rzępała

Przed montażem w terenie dobrze jest nawiercić otwory w listwie mocującej. Zdarza się czasami, że wbijanie gwoźdźcia, nierzadko już na drzewie, powoduje pęknięcie listwy, co oczywiście w dalszej perspektywie czasu ogranicza jej trwałość, a skrzynka może spaść z drzewa.

Należy również przed zamocowaniem budki na drzewie dobrze przytwierdzić tylną listwę. Najlepiej użyć do tego celu wkrętów. Jeśli jednak używamy gwoździ, to powinny być one wbijane od wewnątrz budki i zagięte na zewnątrz. Z pozoru stosunkowo lekka budka w czasie, gdy ją przybijamy, z upływem czasu, po namoknięciu, może stać się kilkakrotnie cięższa, co oczywiście zwiększa ryzyko jej upadku.

Dodatkowym elementem, który może przedłużyć trwałość skrzynki jest zastosowanie klina w postaci kawałka deseczki, pomiędzy listwą mocującą budkę do drzewa a samą budką. W ten sposób w czasie deszczu woda z pnia drzewa nie spływa po tylnej ścianie, a dodatkowo mokra budka z tyłu szybciej wysycha.

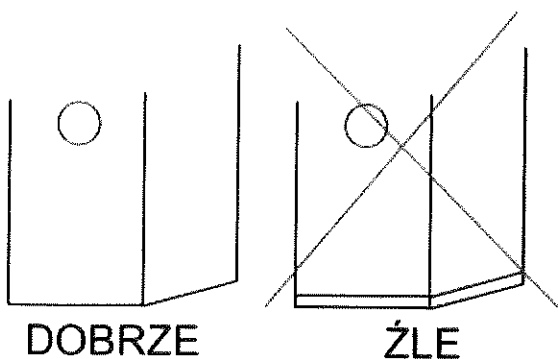
Budka dla szpaka widziana z boku. Widoczny mały klin oddzielający listwę od budki.
Fot. Mirosław Rzępała

Ile gwoździ i jakie?

Często dużym błędem jest zbyt mała liczba gwoździ użytych do zbijania skrzynki, zwłaszcza, gdy używane jest do jej budowy drewno nie do końca wysuszone. Generalnie powinna być stosowana zasada „nie żałować gwoździ”. Zbijając mniejsze skrzynki należy używać gwoździ od 1,5 do 2,5 cala – w zależności od rodzaju zbijanego elementu. Generalnie największych gwoździ 2,5 calowych używać się powinno głównie do przybijania daszka.

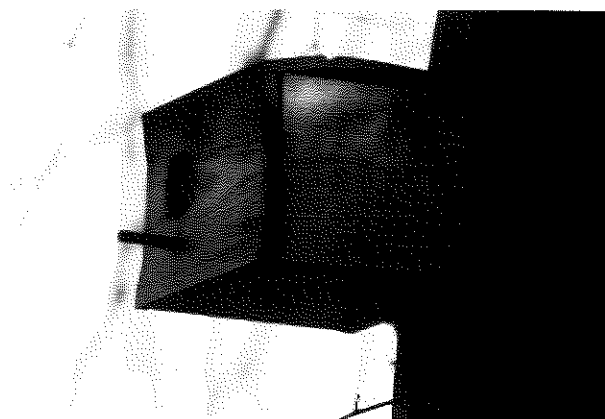
Sposób zbijania desek

Ważne jest nie tylko zachowanie odpowiednich wymiarów skrzynki i średnicy otworu, ale również sposób zbijania ścianek. Powinny one zachodzić od zewnątrz na dno skrzynki. W przeciwnym razie może dochodzić do zaciekania wody do środka skrzynki w czasie deszczu.

Sposób zbijania budki: deski boczne prawidłowo zachodzą na deskę stanowiącą dno. Rys. Marcin Ilczuk

Podstawowe błędy przy wykonywaniu skrzynek

Niewłaściwy materiał użyty do budowy skrzynki

Często do budowy skrzynek używane są różnego rodzaju sklejki. Budki wykonane z takiego materiału już po pierwszym sezonie się wypaczają i nie nadają do dalszego użytkowania przez ptaki. Często po namoknięciu rozpadają się, a nawet spadają. Zdarza się, że zamiast drewnianego daszku stosowana jest tylko blacha. Powoduje ona zbyt silne nagrzewanie się budki w środku, co może być niebezpieczne dla przebywających tam w gorące dni młodych ptaków.

Niewłaściwy materiał spowodował, że budka się wypaczyla. Fot. Artur Mikołajewski

Montowanie patyczków

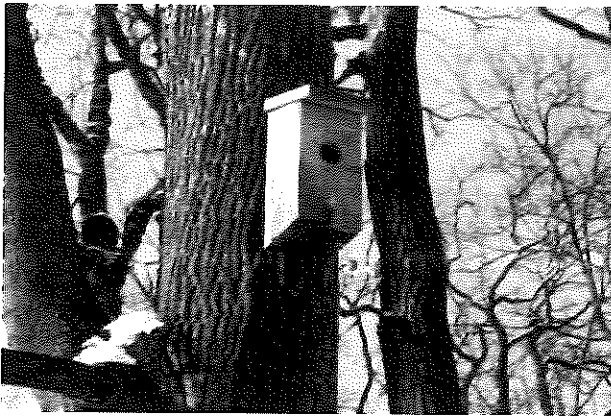
Model budki z wmontowanym patyczkiem pod otworem wlotowym propagowany jest już w książeczkach dla dzieci. Na obrazkach przedstawiany jest ptaszek, który siada na patyczku i radośnie śpiewa. Nic bardziej mylnego – montowanie patyczków nie tylko jest niepotrzebne, ale również niebezpieczne dla gniazdujących w budkach ptaków. Ułatwia on bowiem dostanie się do środka skrzynki drapieżników, np. myszy leśnej, czy koszatki, które rabują lęgi a nawet mogą zamordować ptaka wysiadującego jaja na gnieździe.

Zbyt duży otwór wlotowy

Średnica otworu wlotowego powinna być dostosowana do wielkości gatunków, dla których budowana budka ma optymalną wielkość. Jeśli chcemy, aby w skrzynce zagnieździły się sikory, a średnica otworu jest większa niż 4,5 cm, to z dużym prawdopodobieństwem zasiedlą ją szpaki. Z kolei, gdy chcemy zwabić szpaki, to nie jest konieczny zbyt duży otwór (wystarczy 47-50 mm), np. o średnicy 6 cm, gdyż przez takie wejście z łatwością do środka dostanie się wiewiórka, która jest drapieżnikiem rabującym ptasie lęgi. A przez otwór 8 cm do środka dostanie się kuna.

Budka z pnia ze zbyt dużym otworem wejściowym. Fot. Mirosław Rzepała

Otwór zbyt blisko dna skrzynki

W lasach, obok wiewiórki, najgroźniejszymi drapieżnikami są kuny. Jeśli nie mogą dostać się do środka budki z powodu zbyt ciasnego wejścia, to przez otwór starają się sięgnąć łapką, aby dostać jaja lub pisklęta. Drażnienie otworu zbyt blisko dna skrzynki powoduje, że takie lęgi mogą być rabowane przez kuny. Gdy otwór jest duży w takiej budce, znajdujące gniazdo może być także zrabowane przez ptaki krukowate, np. przez kawkę, srokę lub sójkę.

Zbyt duży i położony blisko dna skrzynki otwór wejściowy. Fot. Mirosław Rzepała

Nieodpowiednia listwa tylna mocująca do drzewa

Wykonanie listwy zbyt krótkiej (cieńszej niż 2 cm) oraz za wąskiej (mniej niż 5 cm) powoduje jej szybkie uszkodzenie podczas montażu budki (pęka w czasie wbijania gwoździ) oraz pod wpływem warunków atmosferycznych. To częsta przyczyna spadania budek.

Nieprawidłowe przymocowanie listwy tylnej mocującej do drzewa

Często listwy mocowane są jedynie dwoma zwykłymi gwoździami wbitymi od tyłu w daszek i podłogę. Powoduje to po pierwsze pękanie daszka już na etapie produkcji! Gwoździe gładkie, nie zagięte słabo trzymają budkę, po namoknięciu budki lub lekkim wypróchnieniu budka odpada od tylnej listwy. Gwoździe powinny być przybijane do części środkowej tylnej ścianki od tyłu i od środka budki, powinny wychodzić na wylot, co najmniej, 1,5 cm i być zaginane. Zamiast gwoździ można zastosować wkręty do drewna o długości równej grubości listwy i ścianki tylnej - dwa od zewnątrz i jeden od środka w budkach A, A1, B, i D a w większych i cięższych powinno być ich więcej.

Wykonanie budek, które nie dają się otwierać

Brak możliwości otwierania skrzynek uniemożliwia ich czyszczenie i konserwację, co ogranicza wykorzystanie budek przez ptaki w czasie.

Przygotował:

mgr inż. Mariusz Grzeniewski, Warszawski Oddział Towarzystwa Przyrodniczego „Bocian”, na podstawie prezentacji „Sztuczne schronienia”.